

Хто правду чинить - іде до світла

Іван 3, 21

МЕТА

ЧАСОПИС ЛЬВІВСЬКОЇ АРХИЄПАРХІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ

•БЕРЕЗЕНЬ 2004 РОКУ БОЖОГО•ЧИСЛО 3/158•

2 стор.

Візит Кардинала Каспера. Коментарі Синоду Єпископів УГКЦ.

Через духовний спів – до милосердя.

3 стор.

4 стор.

о. Орест Фредина: «Церква нікого не поборює».

Хто ви, архієпископе Лефевр? Погляд зблизька.

5 стор.

6 стор.

Алкоголь – біс. Вчасне розкаяння.

Шевченко – атеїст?

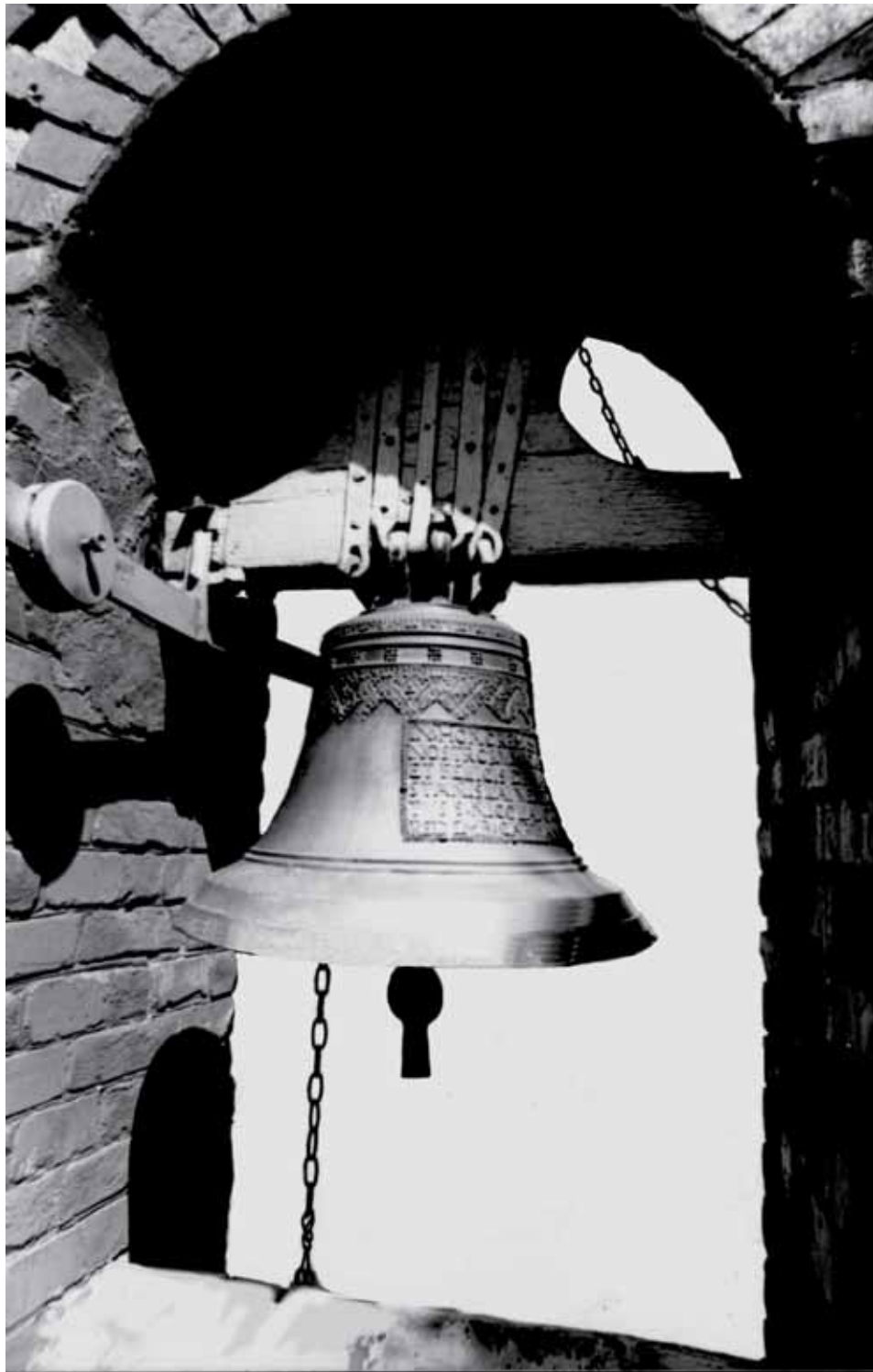
8 березня – хіба це свято?

7 стор.

8 стор.

Кілька питань про Свідків Єгови. Веселі шпальти.

Чи не впізнаємо себе?

На гріх мовчати – є гріх

«Нема нічого нового під сонцем. Як є щось, про що кажуть: «Глянь: ось нове!» – то воно вже давно було у віках, які були перед нами» (Екл. 1.9–10) – саме так читаємо у Святому Письмі і переконуємось, що так воно насправді і є. Пересічного галичанина, ба, а навіть і українця, сьогодні хтось дуже хоче здивувати чи заінтригувати, витягаючи на шпальти газет «сенсаційні» повідомлення про нібито якийсь конфлікт в середині нашої Греко-Католицької Церкви. Але чи можна когось здивувати тим, що є постійним процесом у бутті вселенної? Лише несвідомі писаки вважають, що відкривають якусь сенсацію; свідомі ж християни розуміють – конфлікт не датується нинішнім днем: він є давнім, наскільки давнім є світ.

Якось Христос, звертаючись до апостола Петра, сказав: «Я тобі заявляю, що ти – Петро (скеля), і що Я на цій скелі збудую Мою Церкву, й що пекельні ворота її не подолають» (Мт. 16,18). Слова ці ми читали й повторювали вже багато разів, але нині знову хочеться звернутися до них, аби на їхній основі краще вияснити сьогоднішню ситуацію в нашій Церкві.

Згідно з наукою Христа, для того, щоби хтось міг когось подолати, мусить бути боротьба. У нашому ж випадку йдеться про Христову Церкву і про її супротивника – пекельні сили. Ця боротьба не почалася сьогодні чи вчора. Ця боротьба точиться від часу, коли впали в гріх згорді ангели, яких сьогодні називаємо дияволами. Саме вони є постійними бунтарями супроти нашого Творця, у тому числі й проти Христової Церкви, яко Божої установи. І бунт проти Церкви таких священнослужителів, як Каваців чи Ковпак та іже з ними, лише продовжує ряд проступків Арія, Несторія, Павла-іконоборця, Вікліфа, Цвінґлі, Лютера, Кальвіна, Лефевра, «покутників» Поточняка та Солтуса з села Середнього, що на Івано-Франківщині тощо.

Останні антицерковні публікації не дуже відомої на Львівщині газети спонукують до глибоких роздумів. Фізично диявол не може особисто чинити якоїсь дії – він діє через когось, тобто того, хто піддається його впливу. А засобів впливу може бути багато: гроші, страх, підступ, обман... Цей вплив може бути як на тих людей, що «роблять» газету, так і на тих, що до послуг такої газети вдаються. Тепер зробимо висновок самі: кому вигідне збурення у Церкві? Чому за останніх кілька місяців одна й та ж антиукраїнська й антицерковна газета збурює суспільство неперевереними, а, отже, брехливими публікаціями? На кого ця газета працює? І чому власне до цієї газети, яка у такий спосіб завойовує собі дешевий авторитет, звертаються «герої» останніх публікацій? Згоден, запитань дуже багато. А відповіді? Право відповіді залишаємо за самими читачами. Сподіваємось, любі друзі, що ваші відповіді знайдуть своє місце на сторінках «Мети», тому закликаємо усіх до розумної дискусії.

Не хотілося б у часі Великого Посту писати в церковній пресі про зухвальство окремих священнослужителів, про їх непослух, про їх виклик Церкви. Все це є тяжким гріхом. Але мовчати на гріх є також гріхом. З гріха ж, як відомо, вихід один – покаяння. Тому, не засуджуючи, хочеться нагадати спасенні слова Івана Христителю: «Покайтеся, бо наблизилося Царство Небесне».

«Не посороміть землі Української, землі ваших предків! Збережіть у своїх душах чисте-безпорочне ім'я своєї Святої Церкви! Не посороміть також свого власного українського імені, не забуваючи слів Христових: «Приклад бо я дав вам, щоб і ви так робили... Амінь, амінь глаголю вам: Не є раб більший господа свого...; щасливі будете, коли так чинитимете» (Йо. 13, 15-17)

**Патріарх Йосиф Сліпий
“Заповіт”**

о. Іван Галімурка, редактор

ОФІЦІЙНО

Про Двадцять другу сесію Синоду Єпископів Києво-Галицької Митрополії УГКЦ

Чергова, Двадцять друга сесія Синоду Єпископів Києво-Галицької Митрополії Української Греко-Католицької Церкви, відбулася у Львові 25-26 лютого 2004 року Божого під проводом Блаженнішого Любомира (Гузара), Отця і Глави УГКЦ, Митрополита Києво-Галицького. На сесії були присутні усі Владики, які діють на території України, окрім Преосвященного Владика Іринія (Білика).

У порядку денному було розглянуто питання приготування душпастирського плану для Києво-Галицької Митрополії УГКЦ, про пенсійний фонд для духовенства Митрополії, про капеланське служіння у Збройних Силах України, про становище церковних структур і потреби духовенства на півдні України, про проведення вишкільних курсів для працівників єпархіальних управлінь Києво-Галицької Митрополії, про співпрацю з Римо-Католицькою Церквою Польщі у ділянці примирення двох народів та душпастирську співпрацю з Римо-Католицькою Церквою в Україні; було взято до уваги звіт про проведення Року родини, заслухано інформацію про створення і діяльність Наради представників християнських Церков і релігійних організацій та створення Асоціації Церков і релігійних організацій України.

Владика широко переглянули результати візиту Кардинала Вальтера Каспера у Москву, його зустрічі з провідниками цієї помісної Церкви та реакцію Московського Патріархату й інших помісних православних Церков на ймовірність встановлення статусу Патріархату для нашої Церкви. Синод вирішив зробити у найближчому часі конкретні заходи для з'ясування позиції УГКЦ щодо новітніх обставин суспільно-політичної ситуації та екуменічного діалогу.

Наступну Двадцять третю сесію Митрополічного Синоду заплановано провести у червні 2004 року Божого.

*Секретаріат Синоду Єпископів
Києво-Галицької Митрополії
Української Греко-Католицької Церкви*

УПОКОЇЛИСЯ В БОЗІ СВЯЩЕНИКИ ЛЬВІВСЬКОЇ АРХИСПАРХІЇ: Петро ПЕРІЖОК, емерит

та Дмитро СТЕБЛІВСЬКИЙ

адміністратор парохії сіл Сороки, Яструбки та Соколівка Пустомитівського протопресвітерату.

Висловлюю щире співчуття родинам усопших священиків та парохіянам названих сіл. Молюся за упокій душ Божих працівників та поручаю їх опіці Пресвятої Богородиці.

Висловлюю щире співчуття о. Богданові Смуку, пароху храму св. Софії у Львові, з powodu смерті його матері.

Хай Господь упокоїть душу матері священика.

Вічна їм пам'ять!

† Владика Ігор, протосинкел
Львівської архієпархії

Звернення Синоду Єпископів Києво-Галицької Митрополії до духовенства, монашества і вірних Української Греко-Католицької Церкви з приводу візиту до Москви Кардинала Вальтера Каспера

Львів, 1 березня 2004 року
Дорогі у Христі!

Нещодавній візит Кардинала Вальтера Каспера до Москви, під час якого також розглядалися справи нашої Церкви, зокрема визнання Патріархату УГКЦ, став темою дискусій не тільки на нашій батьківщині, а й у цілому світі. Той факт, що обговорення справи внутрішнього розвитку нашої Церкви відбувалося не в Києві, Львові чи Римі, а в Москві – і, що головне, без нашої участі, – стривожив, а почасти й обурило багатьох греко-католиків. Бажаємо сказати декілька слів на цю тему, відповідаючи тим самим на численні запити наших вірних.

Перше, на чому хочемо наголошувати, – ми повинні за будь-яких обставин зберегти розважливість і мудру налаштованість наших умів і сердець. Висновки, яких ми дійдемо, мають спиратися на всебічний і неупереджений аналіз реальних фактів. Пропозиції, які ми спрямуємо до зацікавлених сторін, мають містити не тільки слушну критику, а й позитивне бачення шляхів виходу з дуже непростого вузла протиріч. Переговори у Москві аж ніяк не переключують той магістральний курс на розбудову Патріархату, який випливає з рішень Синоду Єпископів нашої Церкви. Цей шлях нами обрано давно, і він відображає виразну волю Божого народу нашої Церкви. Крім того, подія, що сталася, може мати й позитивні наслідки. Може статися, що загальна увага, яку привернув до себе згаданий візит, послужить поштовхом до глибшого вивчення аргументів УГКЦ. І оскільки ніхто краще не представить нашу позицію, ніж ми самі, ми мусимо це зробити з ясним розумом і серцем, не затьмареним тривогою.

Ми твердо переконані у власній ідентичності. Особливість нашої Церкви полягає в тому, що, отримавши церковну формацію від Візантії, вона була і завжди прагнула бути у сопричасті з наступником святого апостола Петра, Єпископом Рима. Наші предки підкреслили це ще під час Берестейської унії наприкінці XVI століття. Українська Греко-Католицька Церква не тільки має багату й тривалу історію, що сягає часів Володимирівського хрещення, а й зберігає і розвиває давню богословську, правову, духовну традицію, має свою завершену ієрархію. Згідно з церковним правом, Українська Греко-Католицька Церква є помісною Церквою, а не складовою частиною якоїсь іншої Церкви, тому й розвивається відповідно до своєї еkleзіальної природи.

В історії нашої Церкви було

багато складних періодів, коли її бажали вигнати з рідної землі, коли заперечували право на її існування, коли хотіли фізично винищити чи так обмежити адміністративними заходами, щоб вона поступово зникла. Попри всі ці жорстокі заходи, ми вижили. Напевно, це Божа рука підтримувала нас у найгірші моменти історії і сьогодні дає нам можливість успішно розвиватися.

Одним із проявів цього розвитку, цього прагнення бути вповні собою, відродити всі необхідні елементи церковного буття є наше бажання бути визнаними як Патріархат. Це не примха сьогодення. Думка про Патріархат Київської Церкви сягає своїм корінням щонайменше XVI-XVII століть, коли далекоглядні цер-

ковні мужі бажали об'єднати всіх українців-християн в одній Церкві у формі Патріархату. Цей задум має цікаву історію: він з часом немовби занепадав, а потім знову чітко виявлявся. У 60-ті роки минулого століття на Другому Ватиканському Соборі його виразно озвучив святої пам'яті Патріарх Йосиф Сліпий, і відтоді аж до наших днів він не перестає розвиватися. І сьогодні ми, владика Києво-Галицької Митрополії УГКЦ, глибоко переконані в потребі такого устрою для зміцнення єдності Церкви і народу та належного їх розвитку. Цю позицію всі владика нашої Церкви висловили на Синоді у 2002 році, і сьогодні ми тільки очікуємо її визнання Святішим Отцем.

Святіший Отець Іван Павло II від початку свого понтифікату заступався за нашу Церкву і тим доводив, що вона близька його серцю. Ще за комуністичних часів на міжнародному форумі представники Римської

Апостольської Столиці за дорученням Папи обстоювали наше право на існування. За 10 років до святкування Тисячоліття Хрищення Київської Русі наші владика повідомили Святішого Отця про своє бажання відзначити цю дату. Він з великою радістю поблагословив цей намір і у відповідь на протест із боку представників Московського Патріархату листом від 1979 року підтвердив наше право на існування, – наше основне право. І пізніше, в 1988 році, Папа особисто взяв участь у наших святкуваннях, які в той час мусили відбуватися ще на території Риму. Після розпаду Радянського Союзу Святіший Отець Іван Павло II привітав наших владик, які діяли в обставинах підпільної Церкви, і заохотив їх до її розбудови. І нещодавно, у 2001 році, незважаючи на різного роду протести, відвідав Україну і не раз звертався до нас зі своїм пастирським словом. Власне, за його дорученням у 2003 році Кардинал Вальтер Каспер, який є відповідальним за зв'язки з християнськими некатоліцькими Церквами, представив Московському Патріархату справу нашої Церкви. Це був делікатний жест із боку Папи, адже про можливе визнання Патріархату УГКЦ Папа з чемності повідомив заздалегідь.

На жаль, відповіді, які надійшли з Московського Патріархату та від інших Православних Церков, містили часто вислови, які слід вважати неприпустимими у міжцерковному діалогові. Достатньо згадати твердження про те, що Римо-Католицька Церква мала б «поступово зменшувати присутність» нашої Церкви. Особисто образою для Святішого Отця прозвучали ультимативні попередження, які межують із шантажем, що в разі визнання Папою Патріархату УГКЦ будь-які можливі контакти між католиками і православними будуть перервані на довгі роки. Така реакція прикро вражає, оскільки засвідчує неготовність керівництва Православних Церков вирішувати історичні суперечності на підставі врахування законних потреб усіх зацікавлених сторін. Сподіваємося, що в майбутньому своє слово скажуть ті православні кола, які налаштовані на конструктивну співпрацю та порозуміння.

І все ж, стверджувати, що законний розвиток Української Греко-Католицької Церкви не може бути предметом дипломатичних санкцій, – цього сьогодні замало. Нам треба спокійно і впевнено працювати над розвитком власної помісності, поглиблювати

розуміння патріаршої структури, не зупиняючись виключно на зовнішніх її аспектах. Ми переконані, що патріархальний устрій корисний і для нас, і для інших Православних Церков та Східних Католицьких Церков. Тільки будучи собою, тобто діючи як помісна Церква, ми зможемо гідно виконувати своє служіння для блага Вселенської Церкви. Проведення неупереджених, рівноправних і багатосторонніх переговорів щодо нормалізації міжцерковних стосунків, зокрема у питанні подальшого розвитку Східних Католицьких Церков, може дати новий імпульс для екуменізму партнерів, який буде несумісний із дискримінацією та замовчуваннями. Проте екуменізм, вартий своєї назви, не може зводитися до безколичесних і виключно словесних стосунків, які легко підпадають під тимчасовий настрій. Він мусить проявлятися у конкретних і тривалих ділах, які засвідчують добру волю партнерів.

Патріарший статус Церкви – це не тільки декрет Синоду Єпископів, підтверджений визнанням Святішого Отця. Цей статус – це передусім преображене життя Божого Народу, який усвідомлює свої нові обов'язки та відповідальності. З якоїсь точки зору, нинішні дискусії докола Патріархату УГКЦ є знаком Святого Духа, що цей Патріархат ми повинні утверджувати у житті усєї Церкви. Проте, в той же час життя Церкви – це Божа справа. Тому попри всі наші роздуми та зусилля ми мусимо покладати нашу надію на Господа. Звертає-мось до Вас із щирим проханням про молитви і піст у цьому наміренні.

Благословення Господнє на Вас!

Від імені Синоду Єпископів Києво-Галицької Митрополії

+ ЛЮБОМИР

Через Духовний спів – до милосердя

Замість традиційного святкування Різдва св. Ольги та Єлизавети у Львові здійснила благодійну поїздку до Німеччини на запрошення греко-католицької громади міст Нюрнберга та Бамберга. Тамтешній настоятель о. Богдан Пушкар і парохіяни гостинно прийняли учасників хору у себе вдома.

Програма була надзвичайно насичена: щоденні переїзди на десятки і навіть сотні кілометрів, величезна кількість концертів та відслужених літургій у різних

німецьких слухачів було цікаво почути нову і незвичну для них музику.

Самі хористи з приємністю згадують дні перебування на німецькій землі. Гостинність парохіян, надзвичайно проникливі проповіді о. Богдана, доброзичливість його дружини п. Галі та дітей – все це сформувало неповторну теплу родинну атмосферу, атмосферу духовної прощі.

З Божою допомогою хористам вдалося зібрати чималу суму пожертв (понад 1000

храмах. Бамберг, Нюрнберг, Вюрцбург, Гоф – ось далеко не повний перелік міст, у яких звучали українські та зарубіжні духовні твори і колядки у виконанні львів'ян. Сотні слухачів, серед яких багато українців, були зачаровані почутим. Зі сльозами на очах підходили після концертів бабусі й дідуся, які покинули Україну багато років тому, і дякували за приємні спогади про рідну землю. Для

євро), яку вони, по приїзді, передали у Марійську дружину Благівіщення Пречистої Діви при церкві св. Михайла у Львові, яка займається допомогою хворим, бідним та потребуючим. Передані кошти підуть на приготування безкоштовних обідів для дітей-сиріт.

За дорученням хору,
Тарас СОРОКА

Послання його святості Папи Івана Павла II з нагоди Всесвітнього Дня Миру

(Продовження, початок у числі 2/157 від 3 лютого 2004 р.)

ЗБЕРЕЖЕННЯ ПРАВА

6. Ця війна (II Світова) з її жахами і страшним нищенням людської гідності призвела до глибокої переміни міжнародної правової системи. Захист і утвердження миру були поставлені в центр широко вдосконаленої нормативної і інституційної системи. Для того, щоб оберігати всезагальний мир і безпеку і дотувати намагання Держав у збереженні та забезпеченні цих основних благ людства, Уряди прикликали на допомогу спеціально створену для цього організацію – Організацію Об'єднаних Націй – з наділеною широкими повноваженнями, Радою Безпеки. В якості стрижня цієї системи була встановлена заборона на застосування сили. Ця заборона, згідно відомої Глави VII Уставу Об'єднаних Націй, передбачає два винятки. По-перше, підтверджує природне право на законний захист, користуватися яким слід згідно передбачених умов і в рамках Об'єднаних Націй: отже, в традиційних рамках необхідності і співмірності.

Другий виняток становить система колективної безпеки, що наділяє Раду Безпеки компетенцією та відповідальністю в царині збереження миру з правом виносити рішення і з широкими дискреційними повноваженнями.

Розпрацьована в Уставі Об'єднаних Націй, система повинна була «огородити майбутні покоління від бича війни, яка двічі протягом життя однієї людини принесла незліченні терпіння людству». Однак, в наступних десятиліттях розділення міжнародної спільноти на противні собі блоки, «холодна війна» на одній частині земної кулі, жорстокі конфлікти, що спалахнули в інших регіонах, явище тероризму призвели до щораз більшого відходу від прогнозів і очікувань післявоєнного часу.

НОВИЙ МІЖНАРОДНИЙ УСТРІЙ

7. Все ж, потрібно визнати, що Організація Об'єднаних Націй, незважаючи на її обмеження і затримки переважно викликані не обов'язковістю своїх членів, значною мірою сприяла розповсюдженню поваги до людської гідності, свободи народів і потреби в розвитку, підготувавши культурний і інституційний ґрунт для створення миру.

Діяльність національних урядів отримує потужний імпульс завдяки констатації того факту, що ідеали Об'єднаних Націй отримали широке розповсюдження, в першу чергу за посередництвом конкретних проявів солідарності і миру, багатьма людьми, які працюють і в Неурядових організаціях і в Рухах захисту прав людини.

Мова йде про показовий стимул реформи, завдяки якій Організація Об'єднаних Націй буде в стані ефективно виконувати свої уставні завдання, які не втратили своєї сили і до сьогодні: «Людство перед обличчям нового, ще складнішого етапу свого правдивого розвитку, в вищій мірі потребує сьогодні міжнародного устрою». Держави покликані розглядати цю ціль, як чітке чесотно-політичне зобов'язання, яке потребує пильності і рішучості. Знову виражаю бажання, висловлене в 1995 році: «Треба, щоб Організація Об'єднаних Націй щораз вище

(Продовження на стор. 6, 7)

Руки для Господа

«Ви були руками Господа», — такі слова нещодавно прозвучали з уст сестри-монахині Ольги-Марії Кінас ЧНІ, абсолювентки курсу по вивченні методу «Природного планування сім'ї». Вони були звернені до організаторів і викладачів та всіх присутніх випускниць курсу. А все почалося з пропозиції, яку Президент Асоціації лікарів-католиків о. д-р Леонід Костко надіслав Блаже-

нійшому Патріярху Любомиру Гузару, і яка за короткий час була ним схвалена. Отцем Леонідом було запропоновано для сестер-монахинь різних спільнот нашої Церкви організувати та повністю фінансувати курс по вивченню методу «Природного планування сім'ї». Ця пропозиція була підтримана і схвалена п. Лілією Проців — головою патріаршої Комісії у справах родини. Та й жіночі монаші спільноти радо сприйняли пропозицію, бо вже від якогось часу відчували потребу вивчення цієї дисципліни на фаховому рівні, щоб в такий спосіб послужити Богові, побільшуючи добро родин. Вони призначили своїх представниць на навчання, яке проходило викладачами Інституту Захисту Життя, директором котрого є п. Іван Луць, член Папської Академії Життя.

Високопрофесійний рівень викладу предмету, необхідна наукова література, папка ма-

теріалів для практичної роботи, щедра гостинність та щира відвертість – все складало загальну атмосферу курсу, яку найповніше можемо окреслити словами, співзвучними зі словами с. Ольги-Марії: «За цей тиждень ми сталися ще одними руками для Господа в такій поважній справі». Починаючи навчання, ми сподівалися отримати нові знання, але у процесі пізнання предмету ми відкрили для себе ще одне «помазання» для праці в світі.

Будучи представницями різних монаших спільнот, за час навчання і спілкування ми відчули, що стали одним апостольством голошення найбільшої вартості та пошанування людського життя. Отож, можемо сміливо заявити, що є готовими прислужитися своїми знаннями у передшлюб-ному приготуванні майбутніх подружніх пар.

Староста курсу
с. Андрея ОЛІЙНИК ЗСПР

Сьогодні збентежені християни дуже часто, не розуміючи суті речей, задають одні одним розгублені запитання, намагаючись розібратися в колотверті подій. До недавнього часу в Україні ніхто не чув про «лефевристів» чи про «традиціоналістів», що по-суті є тотожним. Однак тепер в багатьох людей на устах звучать слова «Рясне», «о. Ковпак», «лефевристи», «традиція»... Щоб хоч трохи освідомити наших читачів, «Мета» бере на себе обов'язок глибше розкривати названі питання. Сьогодні до уваги наших читачів подаємо інтерв'ю з синкелом у справах духовенства Львівської Архиепархії о. Орестом ФРЕДИНОЮ, а також в перекладі з польської мови матеріал дев'ятирічної давності, який не втратив своєї актуальності, а, навпаки, висвітлює зародки новітньої схизми в Церкві під назвою «традиціоналізм».

«Церква нікого не поборює...»

– *Отче Оресте, останнім часом регіональні засоби масової інформації часто висвітлюють протистояння, яке ніби то є між Церквою і отцем Василем Ковпаком. В чому, на вашу думку, полягає це протистояння і чи можна назагал назвати це протистоянням?*

– Можна сказати лише те, що засоби масової інформації полюбляють за сенсаціями, адже це – їхня пожива. Але щоб про щось серйозне писати чи говорити, треба в тому добре орієнтуватися. Хочу сказати, що протистояння як такого не існує, бо у протистоянні існують дві сили, які себе взаємно поборюють. У нашому ж випадку Церква нікого не поборює, зокрема і о. Ковпака; навпаки, це о. Ковпак хоче побороти Церкву. І навіть те повідомлення, яке останніми днями було зроблено у пресі Блаженнішим Любомиром, є всього-навсього повідомленням, яке має відкрити людям правду про суть проблеми. Особисто мені імпонує позиція Патріярха, де він з сумом констатує факт відходу священика від Греко-католицької Церкви, коли той з власної волі приступає до іншого, некатолицького єпископа. Позиція Патріярха є позицією люблячого батька, коли він каже, що для о. Василя і його послідовників шлях до Церкви є завжди відкритий – за тієї умови, що він відрікається або розриває стосунки з некатолицьким єпископом. Якщо ж о. Ковпак цього не зробить, то, думаю, з боку Церкви обов'язково буде якесь серйозне рішення.

– *Нещодавно у пресі було повідомлення про те, що на парохії свв. Петра і Павла у Рясному не впустили до храму новопризначених священиків. Чи могли б Ви розповісти, як це відбувалося?*

– Як синкел у справах духовенства, я мав обов'язок представити двохсотрудників до парохії святих апостолів Петра і Павла у Рясному. Оскільки парохія охоплює великий терен, то і потреба там у сотрудниках є велика. Погодьмося, що у сучасній парохії, а тим більше – у такій великій, один священик, яким би здібним він не був, в усьому не дасть ради. Адже парохія – це праця з молоддю, це – молитовні братства, це – управління парохією, турбота про хворих, харитативна діяльність, але понад усе це – праця душпастиря над людськими душами; це – довгі години в сповідальниці, це – поважні духовні розмови. Ми, священики, свідомі того, що один – навіть найздібніший – священик не може зробити в сповідальниці того, що можуть зробити при багатосотенному зборі два або три священики. І в цьому є рація. Найцікавішим же є те, що напередодні у присутності Пресвященного владика Ігоря та кількох священиків отче Ковпак погодився прийняти двохсотрудників і навіть назвав час, коли вони будуть служити Божественну Літургію – о дванадцятій годині. Коли ж ми приїхали їх представляти, то люди вже були добре

підготовлені і до церкви нас не хотіли пустити. Все ж отче таки провів мене до храму і дав мікрофон, щоб пояснити, для чого я прийшов. Після того хтось із парохіяльного братства зачитав всі претензії до Архиепархії, які я вважаю безпідставними. Коли ж я конкретно запитав отця: «Отче Василю, будь ласка, скажіть самі, яка ваша позиція?» – отче Василь відповіді не дав, а лише почав у мікрофон колядувати. В результаті нам подали знак рукою, щоб ми забиралися звідси: мовляв, парохіяльне братство не приймає нових священиків. Отож, якщо перед лицем ієрархії, котру поважаєш, сказати одне, а між людьми зробити якийсь такий спротив, то, на мою думку, це – просто непорядно.

– *Якщо взяти до уваги слова отця Ковпака, що він продовжує «належати» до Блаженнішого, до Папи, до Церкви, то, напевне, він мав би підкоритися й прийняти отих двох призначених сотрудників?*

– Кожен з нас може мати якісь власні думки, які розходяться з думками загалу, і має право їх висловити. Але в питаннях душпастирства провідну роль має глава Церкви, Патріярх. Це він призначає священиків на парохії, це з його благословення по всій території нашої Архиепархії трудяться священики і благовістять слово Боже. Відколи я його знаю, він не перестає закликати нас бути добрими душпастирями, дбати про Христову Церкву, любити людей, служити їм серцем. І ці священики, що були спрямовані сотрудниками в Рясне, є саме такими священиками. А те, що їх не прийняли, є ще одним доказом спротиву о. Ковпака законній церковній владі.

– *У своїй книжці «Перелідувана традиція» отче Ковпак наголошує на тому, що він і його прихильники є підпільними священиками; інші, мовляв, «модерністи». Відомо, що і Ви є вихованцем підпільної школи, – як і багато інших священиків. Як би ви могли прокоментувати таке позиціонування?*

– Назагал не можна сказати, що є священики з підпілля і є священики модерні. Я особисто знаю багатьох отців з підпілля, які намагаються якомога глибше вивчати нашу християнську традицію. Очевидно, що в підпіллі ми не мали так широкого доступу до бібліотек, аби поглиблювати знання. Тепер відкриваються можливості, і кожна розумна людина користується з того, що вчиться і поступає вперед. Щодо підпільних священиків, то вони завжди були для мене прикладом великої ревності, відваги, і в той же час – прикладом правдивого смирення і послуху Церкві. Може сказати, що великий вплив на формування моєї християнської і священничої свідомості мали такі визначні постаті підпільної Греко-католицької Церкви як о. Григорій Будзінський, що 13 років терпів поневіряння по сибірських концтаборах: саме він часто служив Божественну Літургію у нашому приватному помешканні. А

крім нього – світлої пам'яті митрополит В. Стернюк, владика Ф. Курчаба, о. М. Винницький, о. Є.Смаль, о. П. Періжок, о. П. Городецький, а також – о. В. Вороновський, о. Б.Смук. До речі, хочу зазначити, що саме ці ісповідники Христової Церкви в часі підпілля, ідучи за настановами Слуги Божого Митрополита Андрея Шептицького та Патріярха Йосифа Сліпого, в часі Святої Літургії завжди згадували «православних християн», і ніхто цьому не протривався. Ось це і є одним з прикладів нашої традиції, і це для мене є чудовим прикладом вірності Церкві і послуху їй.

– *Кілька слів про модернізм.*

– Щодо поняття «модернізм», то мені видається, що нашій Церкві такий рух не загрожує. Оскільки наша Греко-католицька Церква є традиційною, то і наша двотисячолітня традиція явно виражена у Божественній Літургії. А стосовно закидів модернізму у Церкві, то і я маю свою думку: я проти того, щоб змінювати наші літургійні звичаї. Але, з іншого боку, ми мусимо користати з того, що кожний час несе свої ритми, має свій темп, у кожному часі по-новому відкривається божественна гармонія, яка так чи інакше існує у цьому світі, і є дуже багато сучасних здобутків, як, до прикладу, мікрофон, який радо можна повернути на служіння Богів. Все залежить від того, як підходить до цього людина.

– *Останнім часом часто вживаються терміни «традиція», «традиціоналізм».*

– Ми не можемо говорити про традицію Української Греко-католицької Церкви, беручи за основу надбання останніх двох-трьох століть, які увійшли в культуру нашого народу. Це є щось цілком відмінне від того, що ми розуміємо під словом «традиція». Очевидно, що я, як греко-католицький священик, як священик, що формувався у підпіллі, як християнин ХХІ століття, користаю абсолютно з цілого двотисячолітнього надбання Христової Церкви. Тому не можна брати з цього контексту щось окреме і робити з цього якусь рису, яка б відділяла мене від усіх інших і протиставляла мене іншим. Я є тієї думки, що є Речі, за які ми повинні вмерти, як-от наша віра, вірність Богам, вірність Церкві. А є речі, за які вмирати, протиставлятися одні одним чи навіть сваритися, є взагалі, на мою думку, гріхом. Мені здається, що в таких речах треба просто слухатися Церкви. А, крім того, ми маємо надзвичайно гарну книжку отця Юліана Катрія (ЧСВВ), яка називається «Наша християнська традиція». Це є солідна ґрунтовна праця, в якій прослідковується уся тяглість нашої традиції, починаючи від перших християнських часів аж до сьогодні. Хотів би при нагоді порадижити простудіювати її усім, хто називає себе нині «традиціоналістом».

– *Які ж є відхилення позицій отця Ковпака у стосунку до справжньої*

традиції Церкви?

– Священики, які у римо-католицькому світі називають себе традиціоналістами, не мають повноти традиції як такої. Однією з причин є те, що Літургія латинської традиції не була до кінця оформлена і протягом свого існування зазнавала багатьох, часом радикальних змін. Я б не хотів виступати у ролі критика, бо я ним не є. Але питання традиції, про яку говориться у розумінні отця Василя Ковпака, для мене взагалі є дивним. Те, що наша Церква протягом століть вела боротьбу за свою ідентичність і знаходилася між двома полярними фронтами – це наша історія. З одного боку Російська православна Церква завжди хотіла нас поглинути і захопити, з іншого – наші брати-сусіди з Польщі також у якийсь спосіб хотіли нас асимілювати, зробити «своїми». Очевидно, що всі ці спроби відбилися на тілі нашої Церкви, і є багато речей, які ми сьогодні називаємо своїми, а насправді вони – з культури, з традиції, з життя Церкви римо-католицької і нічого спільного з нашою традицією не мають. На жаль, до них відносяться і багато отих релігійних практик, що їх так ревно відстоюють так звані «традиціоналісти». А треба навпаки – ґрунтовно вивчати історію нашого обряду, нашої традиції, повертатися до автентичності обрядових практик Східної Церкви. Знову ж таки пораду принагідно простудіювати надзвичайно цікаву книжку отця Юрія Федоріва «Наш обряд».

– *Нещодавно Папа проголосив блаженними двадцять сім наших мучеників та ісповідників віри. Практично всі вони мали стосунок до підпілля. У своїй книжці отче Ковпак часто висвітлює їх позицію як традиціоналістську.*

– Очевидно, що сьогодні протиставляти себе Церкві і вживати імена блаженних, проголошених Святішим Отцем Іваном Павлом II, є на мою думку, просто нечесно, адже це були люди, які своєю кров'ю, своєю вірою, ціною свого життя, засвідчили вірність саме Апостольській Столиці та Папі Римському. А нині, прикриваючись їхніми іменами, намагатися

відірвати якусь частину вірних від єдності з Римом я вважаю просто злочином.

– У книжці «Переслідувана традиція» отець Василь Ковпак заявив: «II Ватиканський Собор є раною на містичному тілі Христової Церкви». Отже, чим є Собор Церкви і як можна кваліфікувати таку заяву отця Ковпака?

– Що таке Вселенський Собор? Це коли католицькі єпископи цілого світу збираються разом, щоб під проводом Святого Духа вирішити якісь злободенні питання або відкрити світові зрозумілою мовою і чіткою програмою те, чого чекає від Церкви сучасний світ. І я би просто боявся висловлювати у бік Собору якісь такі речі. Інакше кажучи, цей чоловік протиставляє себе цілій Вселенській Церкві. Ми віримо, що як Дух Святий керував апостолами, так керує нині і єпископами; що Дух Святий і нині через своїх єпископів провадить Церкву. Думаю, тут варто задуматися над Христовими словами: «Коли ж хтось скаже проти Святого Духа, йому не проститься ні в цьому світі, ні на тому» (Мт.12,32)

– Але ж не всі священники поступають так, як о. Ковпак. То, вочевидь, є в Церкві і здорові сили, котрі розуміють сучасне становище Церкви, її традиції, її обряд...

– На чолі нашої Церкви стоїть чоловік, який є доктором богослов'я. І є чоловік, який не мав можливості отримати серйозної освіти. Той чоловік, який має знання, нікого не змушує чинити так, як він, а лише подає приклад. А чоловік, який не має освіти, сьогодні хоче переробити всіх на свій кшталт. І коли сьогодні кажуть, що там когось переслідують, то я вважаю, що це є елементарною впертістю окремих священників, які не хочуть послухати Церкву навіть у речах другорядних. І це просто є трагедією отих кількох священників чи навіть кількох релігійних громад, які усю свою увагу зосередили саме на другорядних речах, не бажаючи прислухатись до настанов Церкви. Колись нам гарно сказав святий Кипріяні: «Хто не має Церкву за матір – той не має Бога за Отця». Сказано дуже влучно. Саме тому кожен із нас мав би опиратися на досвід, на мудрість, на правдиву традицію, на провід Церкви – Церкви, яка є живим тілом Господа нашого Ісуса Христа. Бо кожен із нас є немичною людиною і тому може деколи дуже помилятися. А не прислухаючись до голосу Церкви й опираючись тільки на свій розсуд, тільки на свій розум, можна легко зайти в пекельний блуд та ще й повести за собою інших.

– Чим би Ви завершили нашу з Вами розмову?

– Ми – Церква, яка вийшла після важкої битви, тому несемо на своєму тілі багато рубців від ран. Але тішить одне: ми – здорові! І тому у сучасній ситуації створювати конфлікт на порожньому місці за речі обрядові мені виглядає тяжким гріхом. Так не можна поступати. В контексті цієї проблеми, яка так чи інакше вирішиться, щиро пропоную разом шукати те, що дасть нам можливість гідно зустріти Христа, гідно зустріти кожну людину, а не шукати того, чим би ми могли один від одного відрізнитися і один одному за щось дрібненьке дорікати.

Розмовляв о. Іван ГАЛІМУРКА

ХТО ВИ, АРХИЄПИСКОПЕ ЛЕФЕВР?

2 квітня 1990 року в Швейцарії, на цвинтарі в Еконі, був похоронений архієпископ Марсель Лефевр, який у 1987 році допровадив до нового розколу в Католицькій Церкві. Вже у похилому віці він став на чолі міжнародного руху католиків, які заявили, що II Ватиканський Собор «натхненний дияволом». Коли Лефевр без згоди Ватикану висвятив чотирьох єпископів, його екскомунікували. Разом з ним було відлучено від Церкви Братство св. Пія Х. Іван Павло II до самого кінця просив архієпископа схаманутися, але не перебільшував значення розколу, який викликав емоції та непропорційний інтерес до розмірів цього руху.

Архієпископ Лефевр, за національністю француз, походив з єпархії Лілле і помер на 85 році життя. Коли ще він був митрополитом Дакару, то гостро протиставився всіляким спробам африканізації Церкви Чорного континенту, проголошуючи перевірене і відкинене історією переконання, що Церква повинна завжди і всюди бути однаковою в своїх організаційних структурах, культурі, мові і формі присутності. Під час II Ватиканського Собору архієпископ об'єднав біля себе маленьку групу опозиції, яка боролася проти ліберальної і модерністичної орієнтації. Незабаром, після закінчення роботи Собору використовував кожну нагоду, щоби завадити діяльності Павла VI, потім Івана Павла II, щоразу виразніше ставав на антисоборових позиціях. Був у конфлікті з Апостольською столицею. Починаючи з 1969 року, архієпископ Лефевр з особливою запеклістю атакує II Ватиканський Собор за відступництво від доктрини і традиції Церкви. На його думку, Папа не є католиком! Він твердив, що з 1965 року (час закінчення II Ватиканського Собору) Церква попала під владу антихриста, стала здобиччю міжнародного комунізму. Він також твердив про зраду вірі й традиції Церкви, тому що теперішній Папа не є італієць, а архієпископ Парижа, Кардинал Жан-Марі Люстігер за національністю – жид. Запальний архієпископ також був автором багатьох інших промов на адресу Апостольської Столиці. Найбільше драгував Лефевра післясоборовий дух екуменізму. Візит Івана Павла II в римську синагогу, як також молитовну зустріч в Асичу 27 жовтня 1986 року, він інтерпретував як «пантеїзм».

В той час, коли 29 червня 1988 року 23 нових кардинали присягали в Римі наступникові св. Петра Івану Павлу II вірність і послух аж до смерті, в Еконі, у швейцарській садибі архієпископа Лефевра відбувалася справа нового поділу Церкви. У день після відзначення св. апостолів Петра і Павла – свята не тільки римської Церкви і Папи, а цілої Вселенської Церкви, архієпископ, який був суспендований 12 років тому Павлом VI, наперекір Папі і його неодноразовим напінням, рукоположив 4 єпископів з числа священників, які належали до Братства св. Пія Х, створеного у 1970 році. Ця подія була винесена на пер-

ші шпальти газет і для усіх католиків стала причиною смутку й імпульсом солідарності з Папою. Вперше після I Ватиканського Собору (1870 р.), з протестом проти догмату про непомилність Папи в справах віри і моралі виступила невелика німецька спільнота, яка відійшла від Церкви, даючи початок так званим старо-католикам. Знову повстала схизма, поняття в час екуменічного діалогу, здавалось би, неактуальне і забуте.

Архієпископ Лефевр цілком зігнував суспенду і від 1976 року рукоположив майже 200 священників. Однак, проповідуючи дотримання традиції і латинської мови у Богослуженні, постійні закиди проти загрозливих Церкви: лібералізму, модернізму та комунізму, прибавляли йому прибічників. Проте, динамізм Церкви за понтифікату Івана Павла II, подолання кризи покликаних, яка тривала віддавна, поширення Євангелізації – ці явні плоди II Ватиканського Собору, зменшили небезпеку схизми.

Апостольська Столиця наполегливо працювала над впорядкуванням канонічного статусу Братства св. Пія Х, тим більше здавалось, що архієпископ виявляє добру волю і щире бажання діалогу. У листопаді і грудні 1987 року кардинал Едвард Гаґнон візитував цю спільноту. 8 квітня 1988 року Святіший Отець в листі до кардинала Йозефа Рацінгера, префекта Конгрегації Науки Віри, висловив бажання, щоби зробити все можливе для відновлення повної єдності тієї спільноти з Апостольською Столицею.

Цей діалог здавався плідотворним, відбувалися зустрічі богословів, каноністів, а також особистий контакт архієпископа Лефевра і кардинала Й. Рацінгера (4 V 1988), який закінчився підписанням протоколу, в якому архієпископ зобов'язався від свого імені і від імені спільноти не брати під сумнів соборового навчання, визнавати правомірною Службу Божу і св. Тайни, уділені згідно з пособовою реформою літургії, а також вірність Папі і дотримання загальної

церковної дисципліни. Але згода тривала недовго. Бо вже наступного дня архієпископ Лефевр написав до кардинала Й. Рацінгера листа, у якому, не враховуючи свободи рішення Святішого Отця, домагався згоди на священня власних єпископів. На це не можна було погодитись.

2 червня архієпископ Лефевр звернувся листом до Папи, у якому заявив про свій обов'язок протиставитися духові II Ватиканського Собору і його реформам; звинуватив Католицьку Церкву у фальшивому екуменізмі й провадженні вірних до

відступництва, а Апостольську Столицю – у модернізмі й відверненні від Традиції (тієї Традиції, яку пишуть з великої букви, і яка є інтегральною частиною депозиту віри). 9 червня Святіший Отець дав відповідь, у якій висловив біль, що відчув від прочитання його листа. Папа пригадав розмови з архієпископом Лефевром, які Апостольська Столиця проводила з особливою турботою про дотримання послушності Божому Об'явленню, інтерпретованому Вчительським Урядом Церкви, особливо на 21 Вселенських Соборах – від Нікейського до II Ватиканського. «З батьківською турботою, – писав Іван Павло II, – але з повагою, якої вимагають існуючі обставини, нагадую тобі, шановний брате, щоби відмовився від цього проекту, який в разі здійснення набув би схизматичного характеру, богословські і канонічні наслідки якого Тобі відомі.»

Але усі ці спроби нічого не допомогли – 30 червня у семінарії в Еконі, у присутності близько 6 тисяч вірних, 12 священників і 150 семінаристів, архієпископ Марсель Лефевр знову рукоположив чотирьох єпископів зі своєї спільноти. Співучасником був архієпископ на пенсії з Бразилії – Антоніо де Кастро Майер. Ця подія мала свій законний, богословський і церковний аспект. Залишивши збоку почуття й емоції, треба сказати що це не Папа відлучив від Церкви обидвох святителів і чотирьох висвячених священників. Тут почав діяти закон. Повідомлення Пресового Бюро Апостольської Столиці у цьому випадку не залишає жодних недомовок. Канон 1013 гласить: «Жоден єпископ не має права рукоположити в сан єпископа, якщо не має папського доручення». Ці священня суперечили волі Святішого Отця і силою закону були схизматичним актом.

Це викликало обурення в цілій Церкві. До Ватикану надходили листи з висловами солідарності зі Святішим Отцем. Як сказав кардинал Георг Басіл Хум, голова Єпископату Англії, тисячі вірних стали перед важким вибором між довір'ям і лояльністю по відношенню до архієпископа Лефевра і обов'язком вірності наступникові св. Петра. Схизма стала фактом. Перед смертю єпископ-схизматик іменував своїм наступником німецького священника Франца Шмідбергера, який повинен далі попровадити Братство св. Пія Х. У даний час Братство Лефевра нараховує близько 250 священників, у своєму розпорядженні має 6 духовних семінарій в Європі, Північній та Південній Америці й Австралії. Дехто з священників й семінаристів повернулися до Католицької Церкви. Зрештою всі мають можливість повернутися назад. Залишається тільки дивуватися терпінню Івана Павла II, який до кінця захищав архієпископа Лефевра і намагався пояснити йому, що те, що він робить, відвертає його від світу. Церква не може зі страху перед змінами заховатися у традиції як в укріпленій фортеці. З іншого боку, не може допускати зміни лише для самих змін, без роздумів і приготування до них вірних.

Чеслав РИШКА.
«Папа кінця часів». 1995

(Продовження, початок на стор. 3)

підіймалась з холодної стадії установи адміністративного типу на нову стадію чесного центру, в якому всі країни світу почувалися б як вдома, розвиваючи спільну свідомість приналежності до так званої «сім'ї народів».

ЗЛОВІСНИЙ БИЧ ТЕРОРИЗМУ

8. Міжнародне право сьогодні відчуває труднощі з пошуком вирішення конфліктної ситуації, що впливає зі змін на карті сучасного світу. В цій конфліктній ситуації беруть участь не Держави, а організації, що створювалися в результаті розпаду Держав або на хвилі сепаратистських вимог, або пов'язані з воєво-ничими злочинними організаціями. Правова система, що складається з норм, які розроблялися століттями для того, щоб впорядкувати відносини між суверенними Державами, сьогодні опиняється в скрутному становищі перед обличчям конфліктів, в яких замішані також організації, що не відповідають традиційно прийнятим характеристикам державності. Частковим прикладом тут можуть слугувати терористичні групи.

Виразка тероризму в ці роки загострилась і вчинила жорстокі бойні, що новими перепонами засіяли шлях діалогу і переговорів, що розпалюють жорстокість душ і поглиблюють проблеми, особливо на Близькому Сході.

Все ж таки, для того, щоб бути ефективною, боротьба з тероризмом не може вичерпуватися лише репресивними та каральними операціями. Вкрай важливо, щоб необхідне застосування сили супроводжувалось сміливим і ясним аналізом причин, які лежать в основі терористичних нападів. В цей же час зобов'язання боротьби з тероризмом повинно знаходити своє вираження також в політичній і виховній областях: з одного боку, викорінюючи причини, що породили умови несправедливості, які штовхають нерідко на найвідчайдушні криваві акції; з другого – наполягаючи на виховання в душі поваги людського життя за всіх обставин: єдність роду людського сильніша від можливих розколів, що розділяють людей і народи.

В обов'язковій боротьбі з тероризмом міжнародне право покликане сьогодні знайти юридичні засоби, які б опиралися на ефективні механізми попередження, перевірки та ви-корінення злочинів. В будь-якому випадку демократичні Уряди добре знають, що засто-сування сили проти терористів не може оправдати відмови від принципів правової Держави. Такі політичні рішення були б не до прийняття, якщо б в погоні за успіхом вони не враховували основних прав людини: ціль ніколи не оправдовує засобів!

ВКЛАД ЦЕРКВИ

9. «Блаженні миротворці, бо вони синами Божими назвуться» (Мт. 5, 9). Як могли би ці слова, які закликають до дій на великому поприщі світу, отримати такий голосний відгук в людському серці, якщо б вони не відповідали тому прагненню і надії, які незмінно живуть в нас? З якої іншої причини миротворці будуть названі синами Божими, якщо не з цієї, що Господь зі Своєї природи і є Бог миру? Саме тому в проголошенні спасіння, яке Церква розповсюджує по цілому світі, є елементи вчення, що представляють поважну важливість для випрацювання принципів, необхідних для мирного співіснування народів.

Історичні події вчать, що створення миру не може відвертатися від поваги етичного і юридичного порядку, згідно з древнім висловом: «*Serva ordinem et ordo servabit te*» (зберігай порядок і порядок збереже тебе). Міжнародне право мало б уникати того, щоб запанував закон сильнішого. Його головна ціль – замінити «матеріальну силу зброї моральною силою права», передбачивши відповідні покарання для порушників. Це повинно зостосовуватися і до тих правителів, які безкарно порушують

АЛКОГОЛЬ – ЦЕ БІС

Біда... Вона приходиться якось несподівано і страшними очима заглядає в наше життя. Нещасливе кохання, розбите подружжя, збідовані діти, пустою світить хатина, заросле бур'яном подвір'я... А поза тим – засмальцована одежа, брудне, неголене обличчя, сморід перегару, тремтячі руки, байдужість до життя, гідка лайка... Що це? Це страшна пошесть, яка навістила наш народ. Це – національна трагедія. Це – алкоголь. Це – пияцтво. Ні вмовляння, ні присяга, ні обіцянки, ні лікарі – нічого не допомагає. Залишається лише надія на Божу поміч. Бо алкоголь – це біс, який полонить людину і вимагає від неї нової порції цього страшного напою. І лише Господь Бог за молитвами святих угодників може звільнити таких нещасних людей від цього біса. Першого січня Церква святкує пам'ять угодника Божого – святого Боніфатія. Його заступництво має силу проти біса-пияка. Думається, що оця сторінка багато для кого стане гарною наукою, а молитва до святого Боніфатія – звільненням від цієї страшної пристрасті.

Молитва до Святого Боніфатія

О святий Боніфатію! Милостивий рабе милосердного Владика! Почуй тих, хто звертається до тебе, ким заволодила згубна пристрасть до пиття вина, І як у своєму земному житті ти ніколи не відмовляв нікому, хто просив у тебе допомогти, так і тепер визволи нещасних....(імена).

Колись Богомудрий Отець градом побив твій виноградник, але ти, подякувавши Богові, звелів покласти в точило ту невелику кількість грон, які збереглися і покликати жебраків. Відтак, узявши нове вино, ти розлив його по краплинах в усі посудини які були в єпископії, і Бог, на молитви милостивих, здійснив приславне чудо: вино в точилі збільшилося і жебраки наповнили свої посудини, О святителю Божий! Як по твоїй молитві збільшила ся кількість вина для потреб церкви і для користі бідних та убогих, так ти, блаженний, зменши його там, де воно приносить шкоду, позбав від пристрасті до нього тих, хто піддається ганебній пристрасті пиття вина (імена), зціли їх від важкої недуги, звільни від бісівської спокуси, утверди їх, безвільних. Дай їм, немічним, міць і силу перенести спокуси, поверни їх до здорового, тверезого життя, направ їх на шлях праці, всели в них бажання до тверезості і духовної бадьорості. Поможі їм, угоднику Божий Боніфатію, коли справа вина буде пекти гортань, знищ це згубне бажання, освіжи уста небесною прохолодою, просвіти їхні очі, постав ноги на скелю віри й надії, аби залишивши свою душевну пристрасть, яка тягне за собою відлучення від Небесного Царства. вони утвердилися в благочесті, удостоїлися мирної кончини і у вічному світлі нескінченного Царства Слави гідно прославляли Господа нашого Ісуса Христа з безначальним Його Отцем і Пресвятим і Животворящим Духом на віки віків. Амінь.

ВЧАСНЕ РОЗКАЯННЯ

У довгому лікарняному коридорі пахло ліками. Давно фарбовані стіни навівали сум і відчуття приреченості. Саме такі почуття були на серці ще не дуже старої жінки, що сиділа на лаві при стіні. Це – Гануська Курчакова. Вона приїхала зі села ще затемна, першим автомобусом. Тут, у цій лікарні, та й взагалі у цьому великому місті, вона почувала себе дуже самотньою. Та й правда, хто її тут знає? Львів не село, де вона завжди на перших ролях, де її популярність незаперечна. Але тут інше. Її очі, та й врешті вона ціла була спрямована на сірі алюмінієві двері, на яких виднівся страшний напис – „Реанімація”. Десь там, за тими дверима лежала її дитина, п'ятнадцятирічна Галинка, шкільна красуня, відмінниця і щебетуха.

Проблеми із Галинчиним здоров'ям почалися вже з рік тому. Скільки лікарів обстежували її дитину, скільки аналізів було проведено, скільки рентгенівських знімків було зроблено – ніхто і ніщо не могло встановити діагнозу хвороби. А скільки за цей рік грошей витратилося на лікарів і на ліки знає лише вона, Гануська. Скринька під креденсом, до ко-

трої вона складала свої гроші, давно вже опустіла. Добре, що хоч братова, що приїхала з Італії, позичила їй триста доларів. Тепер потрібно якось ці гроші віддавати.

Але для Гануськи то не така велика проблема – вона добре знає як „робляться” гроші. Адже її „товар” завжди нарозхват, та ще й тепер, коли все вимірюється пляшкою горілки. А її „товар” – самогон. Це і дешевше, ніж у магазині і зручніше, бо ж магазин серед ночі не працює, а вона, Гануська, завжди виручить. Благо, що й клієнтура є постійною. Хоче хтось пляшку – є пляшка, а хоче дві – є дві. Не має хтось грошей на цілу пляшку, то вона націдить гранчак. А як хтось зовсім грошей не має, то вона і в борг дасть. А як хто схоче принести крадену курку чи кроля, то Гануська і від того не відмовиться. А хіба що? Бартер! О! Торгову справу вона знає докладно, аби лиш здоров'я. А щоб самогонка виглядала міцнішою, вона знає, що має робити – можна курячого посліду до неї добавляти, чи карбід, чи траву спеціальну вона бере для такого випадку. Ось Галинка поправиться, повернеться додому, і Гануська все надолужить.

Від самої думки про хворобу дитини похолело в грудях: „А що як не поправиться? Тоді що? Каліцтво? О ні! Борони, Боже! А якщо смерть?” Ця думка кинула Гануську в жар, потім в дрож. Ні! Краще вже хай вона сама помре, аніж має бачити неживу Галинку. Різні думки снувалися в голові нещасної жінки. Раптом пригадалися їй слова матері, котрі старенька говорила їй перед своєю смертю: „Ганусю, не роби цього. Не наживайся на людській біді. Бо твоя самогонка – це скривджені жінки, це обкрадені родини, це обездолені діти, це гіркі

сльози матерів. Чуєш, Ганусю, не роби цього, бо люди тебе прокленуть...” Гануська тоді відповіла старенькій матері: „Та що ви, мамо, розумієте? Були б гроші. А будуть гроші, то буде все, і прокльони будуть не страшні”. У тій хвилі Гануська хажнулася: „Невже сповнилися материні слова? Невже страшні людські прокльони замість на неї впали на її дитину?”

Страх охопив жінку, і вона подалася надвір, на свіже повітря. Вражена своїм висновком, Гануська не тямала куди йде. Коли схаменулась – побачила церковну браму. Запах кадила і спів церковного хору так розжалобив Гануську, що вона, впавши на коліна, гірко заридала: „Господи, Боже мій! Прости мені окаянні мої гріхи! Не карай так тяжко моєї дитини! Це ж я завинила, Господи! Нехай ця покута ляже на мої плечі! Мати Божа, поможи моєму нещастю!” Скільки так клякала і плакала Гануська вона не пам'ятала. Аж хтось торкнув її за плече. Біля неї стояв старенький сивий священик. Вислухавши сповідь заплаканої жінки, священик сказав: «Бог добрий, дитино. І Боже милосердя безмежне, Віддай на Божі руки своє нещастя, та й іди собі з Богом, але надалі ніколи більше не гріши».

Через три тижні Галинка своїми ногами переступила поріг рідної хати. Хвороба відступила. Багато хто дивувався із переміни в житті Гануськи Курчакової. Її заняттям тепер є не самогонка – Гануська стала доброю християнкою. Сповідь, св. Причастя, вервиця, Святе Письмо, добра книжка – ось таке теперішнє її заняття.

І
ван Петрусько
м. Львів

ТАРАС ШЕВЧЕНКО – АТЕЇСТ?

«Т. Г. Шевченко був войовничим атеїстом. Він заперечував наявність бога, вчення про рай і пекло, про загробове життя» – такі слова про поета можемо прочитати в Українській Радянській Енциклопедії. Саме такий образ нарікаючого на Бога Шевченка ще донедавна формували у нашій свідомості радянські ідеологи.

Про релігійні та інтернаціональні переконання поета говорилось і писалося дуже багато. Та до вже сказаного хочеться додати лише декілька моментів. На початку 1861 року в Петербурзі вийшов друком укладений Шевченком «Букварь южнорусский». В ньому, перед молитвою «Отче наш», поет пише: «Ісус Христос, син Божий, святим Духом воплощений од пречистої і пренепорочної діви Марії, научав людей беззаконних слову правди і любові, єдиному святому закону. Люди беззаконні не йняли віри його іскренньому святому слову і розп'яли його на хресті як усобника і богохула». Як юдеї зробили з Христа богохула, так і більшовики зробили з Т. Шевченка войовничого атеїста.

Безперечно, в «Кобзарі» зустрічаються деякі антирелігійні вислови, але вони були спрямовані насамперед проти нестерпної ситуації, яка панувала тоді в православному світі. Для кращого розуміння зачитуємо рядки з книги митрополита Макарія «История церкви» (том XII, стор. 113): «Побожність» [православних] виявлялась і в довжелезних службах Божих, які розтягались на кілька, а то

й на кільканадцять годин. Щоб скоротити їх, придумали такий дотепний спосіб: піп читав похапцем своє, диякон же у той самий час нашвидко відчитував свої тексти, паламар справляв свої обов'язки водночас, а хор співав положені йому пісні, а дзвонар дзвонив. І один одного не слухав, а кожен робив своє. А водночас по церкві бігали діти, біснувати та хворі верещали на цілий храм, жебраки просили й сварилися, «юродиві» співали й молилися на голос; а православні християни обговорювали свої справи, лаялись, торгувались, сміялися й часто билися». Звичайно, що митрополит написав ці рядки не для того, щоб посміятись, а через те, що був до глибини серця вражений такою ситуацією. Беручи до уваги ці рядки, можна й митрополита Макарія назвати войовничим атеїстом.

В оригіналах віршів Шевченка слова «Бог» і «Господь» завжди написані з великої букви. У «Коб-зарях» же, виданих за радянської доби, геніального поета добряче поправили, переписавши ці слова по-більшовицьки – з малої.

Ті ж більшовики переконували нас також, що нарешті сповнилася мрія Шевченка про життя «в сім'ї вольній, новій», але – разом з «братнім» російським народом. Поневіряючись по закутках Російської імперії, поет достеменно дослідив суть москальщини і небезпідставно писав: «Москалі і світ Божий в пута закували!» Але, виступаючи проти москальства як явища, Шевченко не мав нічого проти

окремих росіян. Ми знаємо, що у Шевченка було в Росії багато друзів. І серед них – викладач Петербурзької академії мистецтв Карл Брюллов. Він, як і Шевченко, нерозрізно висловлювався проти нестерпної імперської політики.

Коли не було можливості малювати, Шевченко працював деколи і як скульптор. В коменданта закаспійської області була Богородиця, різьблена Т. Шевченком в кістці. Відомо також, що Т. Шевченко виготовив дві гіпсові скульптури: «Христос, мучений жидами» та «Іван Христитель».

Звичайно, не можемо ідеалізувати Шевченка: він був, як і кожен з нас, звичайною грішною людиною, зі своїми сумнівами та хвилими відчаєм, а інколи – й розпучкою. Та водночас – у постійному пошуку Бога. У своїй «Молитві» поет не просить для себе нічого: він, справжній християнин, молиться за своїх ближніх, за «доброчиждущих і зпоначающих», а це означає, що й за нас і за тих, хто намагався зробити з нього атеїста та інтернаціоналіста.

Тарас Желлинський

8 березня — все ще державне свято в Україні, так званий Міжнародний жіночий день. Годимося з ним, як з додатковим вихідним; приймаємо вітання, вітаємо інших і намагаємося не помічати сміховинності наших вчинків, їх мотивацій: квіти, дарунки, вітальні листівки, день весни, краси і жіноцтва. Впродовж десятиліть – свято з примусу. Багато гарних слів – сьогодні, похмілля та забуття – завтра. А весна триває і жінка потребує уваги, будучи достойною пошани і любові, не лише 8 березня.

Це свято походить ще з тих часів, коли в радянській державі більшовики заявили про звільнення жінки завдяки «соціалістичній революції» і проголосили рівність прав жінки та чоловіка. Але, як це не дивно, жінка не

стала через це більш жіночною; навпаки – вона стала «бойовою подругою», «товаришем по партії» чи просто «третьою», коли розпивають «на трьох». З обкладинок журналу «Радянська жінка» на нас дивилося самовдоволене обличчя жінки-судді, жінки-адміністратора, жінки-наглядачки – жорстокої, яка сліпо виконує чужу волю і зневажає слабших. А куди ж подівся образ Ярослави, образ берегині родинного вогнища, святий образ матері, душевне тепло милосердної, лагідної жінки?

Сьогодні це – державне питання, питання соціального і правового захисту жінки, яка стурбована завтрашнім днем і не знаходить часу для вдосконалення душі. Вона працює за себе, за чоловіка, за дітей і батьків, залишилася віч-на-віч із проблемою економічної кризи. Цю бідність і скруту жінки намагаються якось подолати. Здебільшого самотужки. Якщо це не вдається зробити у рідній країні, то їдуть за «добрим заробітком» у чужину. Комусь щастить, і вони влаштовуються, працюють, отримують платню.

Однак хіба це щастя – доглядати чужих дітей чи чужих батьків, коли вдома нікому розрадити рідну дитину, коли потребують опіки рідні батьки? Хіба щастям є оті кілька сотень євро, яких вистарчає лишень на те, аби дірки залатати? Та для когось навіть і таке «щастя» є недосяжним. Більше того – виїжджаючи на заробітки за кордон, жінка ризикує

стати заручницею сутенерів. Ось він – Міжнародний жіночий день, продовжений для жінки-українки у часі і просторі в борделях всього світу! Про це читаємо і чуємо щоденно...

Зображення оголеної жіночої натури стало сьогодні чи не єдиною моделлю презентації жінки в масовій культурі. Жіноче тіло стало об'єктом для вимірювання. Чоловіки-судді встановлюють стандарти жіночої краси. Вся країна завмирає перед телеекраном, гуртом вирішуючи проблему критичних днів, корисність по-дружньої зради тощо. У жінки відібрали її таємницю, її особистість, її інтимність...

І тривати це може ще нескінченно довго – аж поки самі жінки не відмовляться від фальшивих слів і вчинків, поки всі ми не повернемося обличчям до правди і не погодимося з тим, що всі ми – і чоловіки, і жінки – від Бога і рівні перед Ним, а найнадійнішим нашим мірилом та орієнтиром є християнська мораль. Можливо, тоді й навчимося шанувати одне одного, а відтак належно буде пошанована і жінка – як повноцінна і неповторна індивідуальність. Бо інакше, який би день не призначили Днем жінки, для багатьох він залишатиметься всього-навсього додатковим вихідним днем.

Ольга Павлюк,
парохіянка церкви св. Іллі
у Кривчицях.

(Продовження, початок на стор. 3)

гідність і права людини, ховаючись за неприйнятним поводом, буцімто мова йде про внутрішні справи їх Держави.

13 січня 1997 року, звертаючись до Дипломатичного корпусу, акредитованого при Святішому Престолі, я вказав на міжнародне право, як на першорядну зброю досягнення миру: «Міжнародне право довгий час було правом війни і миру. Гадаю, що воно найчастіше було покликане стати виключно правом миру, задуманого в розумінні справедливості і солідарності. В цих умовах етика покликана збагатити право; вона також може виконувати попереджуючу функцію настільки, наскільки вона вказує напрямок справедливості і блага».

Протягом століть Церква внесла значний доктринальний внесок завдяки філософським та богословським роздумам багатьох християнських мислителів, щоб спрямувати міжнародне право до всезагального блага всієї людської сім'ї. Зокрема в сучасній історії, Папи не вагаючись підкреслювали важливість міжнародного права, як гарантії миру, будучи впевненими, що «плід правди в світі сіється в тих, які зберігають мир» (Як. 3, 18). З притаманними їй засобами на цьому шляху усердно трудиться Церква в превічному світлі Благої Вісті і з незамінною підтримкою молитви.

ЦИВІЛІЗАЦІЯ ЛЮБОВІ

10. На завершення цих думок вважаю необхідним нагадати, що для встановлення справжнього миру в цілому світі справедливості повинна віднайти свою повноту в милосерді. Звичайно, право залишається першим шляхом до досягнення миру. І народи повинні виховуватися в дусі поваги цього права. Та не можна досягнути кінця цього шляху, якщо справедливість не буде доповнюватися любов'ю. Інколи справедливість і любов представляються протилежно направленими силами. Насправді вони є нічим іншим, як двома сторонами однієї реальності, двома вимірами людського життя, які покликані взаємодоповнювати одне одного. Підтвердженням цього – історичний досвід. Він показує, що часто справедливість не в стані позбутися злоби, ненависті і навіть жорстокості. Однієї справедливості недостатньо. Вона навіть може дійти до самозаперечення, якщо не відкривається більш глибокій силі, якою є любов.

Тому я не одноразово нагадував християнам і всім людям доброї волі про необхідність прощення для вирішення проблем як окремих людей, так і цілих народів. Немає миру без прощення! Повторю це й цього разу, пам'ятаючи особливо нустанну кризу в Палестині на Близькому Сході: вирішення тяжезних проблем, від яких довгий час терплять мешканці цих регіонів, не буде знайдене до тих пір, поки не буде подолана логіка елементарної справедливості, щоби відкритися на іншу логіку, логіку пощення.

Християнин знає, що любов – це рушійна сила, що спонукує Бога встановлювати зв'язок з людиною. І в якості відповіді саме любові Він чекає від людини. Тому любов є найвищою і найблаго-роднішою формою відносин людських істот між собою. Любов повинна оживлювати всі сфери людського життя, поширюючись і на міжнародний порядок. Тільки те людство, в якому царить «цивілізація любові», зможе користуватися справжнім і міцним миром.

На початку нового року хочу нагадати людям всіх мов, релігій і культур вислів древніх: «Omnia vincit amor» (любов перемагає все). Так, дорогі Брати і Сестри у всіх закутках світу, в кінці любов перемаже! Нехай кожний докладе всіх зусиль, щоб наблизити цю перемогу. Адже ж, насправді, до неї стремлять серця всіх людей.

З Ватикану, 8 грудня 2003 року.

ВІТАЄМО ЮВІЛЯРІВ!

У березні святкують ювілей:

- 60-річчя уродин - о. Федір Дубей (5.03)
- 45-річчя уродин - о. Ярослав Гаранджа (10.03)
- 40-річчя уродин - о. Володимир Кепич (5.03)
- 35-річчя уродин - о. Степан Муха (14.03)
- 30-річчя уродин - о. Андрій Пецух (5.03)

ВИ ЗАПИТУЄТЕ, МИ ВІДПОВІДАЄМО...

Слава Ісусу Христу.

Часто зустрічають мене свідки Єгови на вулиці і тримаючи в руках Біблію починають розповідати про різне, використовуючи Святе Письмо. Я прочитав у вашій газеті за січень 2004 р. статтю про свідків Єгови. Чи не могли б Ви детально описати основні відхилення їх від Христової Церкви, і їхні помилки вказати конкретно із Біблії.

Це було б повчально для таких простих християн, які не дуже досконало вивчили Святе Письмо.

З повагою О. Степан

Як, напевно, пам'ятають наші читачі, у першому випуску «Мети» ми започаткували рубрику «Кілька питань про свідків Єгови», бо поділяємо стурбованість наших вірних. Редакція має намір і надалі, у кожному числі нашої газети, висвітлювати блуди свідків Єгови, щоб наші читачі могли опиратися їхній фальшивій науці. Отож, слідкуйте за публікаціями в архиєпархіяльній газеті «Мета».

ЖАРТИ ЖАРТАМИ...

Як у церкві

У супружестві – як у церкві: самі сповіді і проповіді.

Ювілей

- Широ вітаю тебе зі срібним весіллям!
- Дякую. Все ж приємно думати, що вже перших 25 літ минуло.

Жаль

- Ви не жалієте, що розбили вазу на голові чоловіка?
- Жалію, бо ваза була дорога.

На поміч

- У поїзді кричить один пан:
- На поміч! На поміч!
- До переділу вбігають пасажирки:
- Що трапилося?
- Та жінка хоче вискочити з поїзда і не може вікна відчинити.

Між жінками

- Чи багато заробляє ваш чоловік?
- Так, але цього замало.

Ви її знаєте

- Журюся моєю жінкою, бо серед такої бурі вона у місті.
- Певно, в якомусь магазині печекає.
- Саме це мене і лякає.

Не знайшли себе

- Як то сталося, вуйку, що ви тепер не оженилися?
- Цілком звичайно. Я шукав ідеальну жінку і нарешті знайшов її.
- Ну, і...
- Але з того нічого не вийшло, бо вона шукала ідеального чоловіка.

Єдине бажання

- Дорогенький, – каже наречена перед шлюбом, – коли мова про мої бажання, то я маю лиш одне-єдине...
- Яке?
- Щоб ти сповнив усі мої бажання!

По шлюбі

- Вона: Скажи, як би ти жив без мене?
- Він: Спокійно.

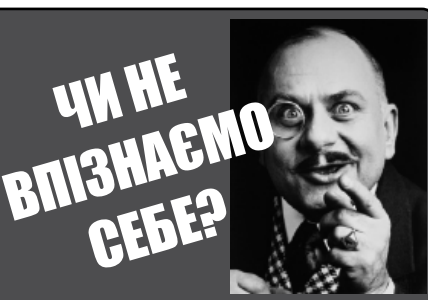
Подружня розмова

- Знову починаєш пити по ночах?
- Бо дні тепер щораз коротші.

Мовання краще...

Якось у Відні на залізничній станції стояли кілька чоловіків і розмовляли між собою. Серед присутніх був священник-єзуїт. Один із тієї компанії, чоловік середнього віку, з борідкою, затримав священника і зухвало мовив: «Загально говорять, що єзуїти – мудрі люди. То прошу мені сказати, чому моя борода, яка є молодшою від голови не 20 років, вже посивіла, а голова ще чорна?»

Між тим біля них зібрався величеський гурток людей, які були цікаві почути відповідь священника. А він довго і не думав, а поважно й голосно відповів: «Ви питаєте чому ваша борода поси-віла скоріше від голови? Причина у тому, що ви забагато говорите, але замало думаєте».

Мудрість життя

Один мудрий чоловік повідав таке: «Коли я був молодим, я був революціонером. «Господи, дай мені сили, щоб я міг змінити цей світ», — приблизно так звучали тоді мої молитви. Коли я подорослішав, то збагнув, що вже проминула половина мого життя, а я світу так і не змінив. Більше того, я майже нічого у житті і не досягнув. Тоді я почав просити: «Господи, допоможи мені змінити тих, що мене оточують: мою родину, моїх приятелів, моїх ближніх. Тоді буду вдоволений».

Ось тепер, коли я вже зістарівся, і дні мого життя добігають свого кінця, я починаю розуміти, який з мене дурень. Тепер моєю одинокою молитвою є прохання: «Господи, даруй мені Свою благодать, щоб я міг змінити себе самого». Якби я ось так молився від самого початку, то, гадаю, що не змарнував би свого життя». А як молимося ми?

13. Якою Біблією користуються Свідки Єгови?

Свідки Єгови користуються таким самим текстом Біблії, які всі ми. Щоправда, вони зробили свій переклад Священного Писання, в якому кожне слово «Бог» замінили на «Єгова». Але цей переклад вніс велику плутанину в багатьох місцях Біблії. Напевне, через це свідки користуються сучасними перекладами тексту Біблії. Ходить лише про те, що вони вивчають напам'ять потрібні їм місця з Біблії, а над рештою не задумуються. Тому при зустрічі з ними ми можемо в цьому переконатися таким чином: відкріймо Біблію на будь-якій сторінці і попросімо свідків Єгови пояснити нам довільне місце із Біблії. Вони ніколи нам цього не розтлумачать тільки тому, що може ніколи цього не читали і над цим не застановлялися.

14. На чому ґрунтують своє вчення свідки Єгови?

Свідки Єгови дуже часто звертаються до Біблії, але, правду кажучи, основним підручником для них є журнал «Вартова башта», а також «Пробудись». Вони вдають із себе справжніх знавців Біблії, хоча насправді не знають ні її глибини, ні духу, і в поважних дискусіях вперто повторюють вчення «Вартової Башти», не беручи до уваги конкретних фактів із Святого Письма. Маніпулюючи Божим Словом, свідки Єгови перекручують цілі речення чи окремі

слова і навмисне надають їм іншого значення і сенсу. У людей, які не знають правд віри і не читають Святого Письма, складається враження, що це великі знавці Божої правди, і що вони одинокі володіють істинним розумінням Біблії.

15. Яким чином відбувається навчання свідків Єгови?

Заняття проводяться під наглядом службовця студій «Вартової Башти». Цей службовець є ідеологом общини. Лекція завжди починається і закінчується молитвою або відповідним співом. Триває вона близько години і полягає у читанні «Вартової Башти» або іншої книжки, переданої із центру в Брукліні. Тексти пропонованих матеріалів діляться на короткі уривки, майже кожен з яких містить посилання на Біблію. Тому у читача виникає враження, що всі твердження у «Вартової Башті» мають ґрунтовні підтвердження у Св. Письмі. Хтось один читає уривок, а решта слідкують за текстом у своїх книжках, крім того всі шукають цитати із Біблії, наведені в уривках. Отож, через постійне відсилання до біблійного тексту створюється враження, що вивчається Біблія, насправді ж вивчається наука єговистських ідеологів, викладена у «Вартової Башті», а Біблія є лише прикриттям.

Через те будь-хто із свідків Єгови уникає розмови на будь-які інші біблійні теми, крім тих, що їх пропонують вони самі.

16. Що це пропонують християнам свідки Єгови?

Свідки Єгови часто пропонують нам збірку своїх казок під назвою «Ви можете жити вічно в Раю на землі». Ця книжечка надрукована 90-ма мовами світу багатомільйонним тиражем. Крізь дитячість цих казок проступають елементи жидівства та інших нехристиянських релігій та культів. Роблячи глибоку ревізію християнства, диявол через свідків Єгови намагається посіяти сумніви у наших серцях стосовно Правд Віри. А де є сумнів – там недалеко і до упадку. Тому найкращим виходом для нас є не брати до рук цієї макулатури і не наражати себе на спокусу і на подальший гріх, бо ж повчає нас Церква, що маємо обов'язок злих писем і часописів не читати.

Над випуском працювали:

головний редактор о. Іван Галімурка,
 заступник редактора: В'ячеслав ЧИЖЕВСЬКИЙ
 літературний редактор: Святослав СМУК,
 технічний редактор: Василь УРБАНОВИЧ.

Відгуки та пропозиції надсилати на адресу:
 79016, площа Кропивницького, 1,
 церква свв. Ольги і Єлисавети.
 тел. (0322) 233-40-73;
 e-mail: meta_ugcc@yahoo.com

Редакція залишає за собою право скорочувати і редагувати матеріали. За достовірність фактів відповідає автор.
 При передруку посилання на газету «МЕТА» обов'язкове.
 Матеріали не рецензуються і не повертаються.
 Друк: Друкарня газети «Армія України»
 Тираж: 5.000
 Замовл.